

- سه‌شنبه ۱۰ مهر ۱۴۰۳**
- سال هفدهم - شماره ۲۹۵۶**

افزایش حاشیه‌نشینی و فقر شهری همدان پیامد تدوین چشم‌بسته طرح جامع

افزایش حاشیه‌نشینی و فقر شهری همدان پیامد تدوین چشم‌بسته طرح جامع

سپهرغرب، گروه شهر – طاهره ترابی‌مهوش؛ در پی گفت‌وگو با استاد و طراح شهری مشخص شد؛ طرح جامع شهری همدان پر از ایراد است و در آن هیچ گونه چشم‌انداز و اصولی رعایت نشده و ابلاغ آن به‌جز افزایش حاشیه‌نشینی و فقر شهری چیزی در پی نخواهد داشت.

طرح جامع، طرح بلندمدتی است که در آن نحوه استفاده از اراضی و منطقه‌بندی مربوط به حوزه‌های مسکونی، صنعتی، بازرگانی، اداری، کشاورزی، تأسیسات و تجهیزات و تسهیلات عمومی مناطق نوسازی، بهسازی و اولویت‌های مربوط به آن‌ها تعیین شده و ضوابط و مقررات مربوط به کلیه موارد و همچنین ضوابط مربوط به حفظ بنا و نماهای تاریخی و مناظر طبیعی، تهیه و تنظیم می‌شود و برحسب ضرورت، قابل تجدیدنظر خواهد بود. درواقع، طرح جامع، برنامه‌ای است که به‌صورت راهنما عمل کرده و خط مشی کلی سیاست‌های توسعه شهری را تعیین و ترسیم می‌کند.

در نقشه‌های طرح جامع محل استقرار و توزیع کاربری‌های شهری عمده مثل کاربری‌های آموزشی، بهداشتی و فضای سبز، تراکم‌های جمعیتی، حدود حریم‌ها و محدوده‌های شهری (موجود و پیشنهادی) و مسیر توسعه آینده شهر، توسط علائم و رنگ‌ها نشان داده می‌شوند. گزارش طرح جامع نیز حاوی اطلاعاتی درباره اوضاع جغرافیایی، اقتصادی و اجتماعی شهر، ضوابط و مقررات کاربری اراضی، شبکه معابر و تأسیسات زیرساختی است.

از طرفی طرح جامع به سفارش وزارت مسکن و شهرسازی و توسط مهندسان مشاور برای شهر تهیه می‌شود و تصویب نهایی آن با شورای عالی شهرسازی و معماری ایران است.

با این مقدمه برویم سراغ سرانجام مجهول و نامعلوم طرح جامع شهری همدان که مطالعه و تدوین آن از سال ۹۵ در دستور کار قرار گرفته اما با گذشت هشت سال شاهد ابلاغ آن نیستیم.

البته طی این چند سال این طرح بنا به وجود نواقص و ایرادات بسیار از سوی کارشناسان در استان بارها مورد نقد و بررسی قرار گرفت، به گفته مدیران مربوطه در این موارد شاهد بازنگری بودیم؛ باوجود اینکه هنوز به نظر کارشناسان ایرادات بسیاری بر این طرح وارد بود. بالاخره دی‌ماه سال گذشته به شورای عالی ارسال شد اما باوجود اعلام آن در بهمن‌ماه، هنوز شاهد

رشد شهرنشینی و توسعه شهرهای نوظهور، نقش کسب‌وکارهای کوچک را بیشتر از همیشه در ایجاد جوامعی فعال و انعطاف‌پذیر مطرح می‌کنند. ایجاد محیطی که در آن کسب‌وکارهای کوچک بتوانند رشد کنند، راهکاری برای توسعه شهرهایی است که از نظر اقتصادی قوی، از نظر فرهنگی غنی و از نظر زیست‌محیطی پایدار هستند.

کسب‌وکار کوچک به‌عنوان یک تجارت فعال غیرشرکتی یا ثبت‌شده با کمتر از ۲۰ نیروی استخدامی تعریف می‌شود که بهره‌وری آن‌ها با موفقیت جامعه درهم تنیده است. ایده‌های کسب‌وکار کوچک با هم برابر نیستند و بعضی از آن‌ها به تلاش و بودجه بیشتری نسبت به بقیه نیاز دارند، اما همه آن‌ها یک رابطه همزیستی در جامعه ایجاد می‌کنند که به نفع همه افراد است.

در دنیای پیوسته در حال تحول توسعه شهری و رشد اقتصادی، شهرهای نوظهور فرصت‌های منحصربه‌فردی برای رشد و شکل دادن به آینده خود دارند. یکی از مؤثرترین راه‌ها ایجاد و توسعه کسب‌وکارهای کوچکی است که نشاط، خلاقیت و حس تعلق را به جوامع می‌آورند و مزایای اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بسیاری برای شهرهای خود دارند.

^{*} مزایای کسب‌وکارهای کوچک برای جامعه کسب‌وکارهای کوچک برای مردم محل شغل ایجاد می‌کنند، رشد اقتصادی را تقویت می‌کنند و اثرات زیست‌محیطی را کاهش می‌دهند، هرچند رقابت با برنده‌های بزرگ کار مشکلی است اما روش‌های مختلفی برای رشد و توسعه این مشاغل محلی وجود دارد. هرچند منافعی که این مشاغل برای جوامع خود دارند از دیدگاه‌های مختلفی قابل بررسی است. در ادامه به بعضی از برجسته‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود.

■ ایجاد فرصت‌های شغلی و رشد اقتصاد محلی

طبق اعلام دولت کانادا، کسب‌وکارهای کوچک ۸٫۴ میلیون کانادایی یا به‌عبارتی ۶۹٫۹ درصد از نیروی کار را مشغول به‌کار می‌کند و این آمار برای ایالات متحده آمریکا نزدیک به ۶۴ درصد است. این ارقام نشان می‌دهد که یکی از منفعتهای کسب‌وکارهای کوچک برای جوامع، رشد شغلی و فراهم کردن فرصت‌های شغلی برای افراد محلی است که درنتیجه منجر به ایجاد جامعه‌ای شاد با اقتصاد سالم می‌شود.

موضوع ایجاد شغل در شهرهای نوظهور

بسیار مهم است؛ کسب‌وکارهای کوچک اغلب

فرصت‌های شغلی را در اختیار افرادی قرار

می‌دهند که ممکن است توسط شرکت‌های بزرگ

نادیده گرفته شوند. با تقویت طیف متنوعی

ابلاغ آن نیستیم.

بر این اساس برآن شدیم تا در این باره با فاطمه صادقی؛ کارشناس دفتر فنی استانداری همدان و حسن سجاذاده؛ استاد و طراح شهری گفت‌وگویی ترتیب دهیم که در ادامه می‌خوانید؛ کارشناس دفتر فنی استانداری همدان عنوان کرد؛ طرح جامع شهر همدان اعلام و دو جلسه با حضور کارشناسان فنی و معاون امور عمرانی استانداری در تهران برگزار شده اما همچنان شاهد ابلاغ آن نیستیم.

فاطمه صادقی در پاسخ به اینکه چرا طرح جامع شهری همدان همچنان در مرحله اعلام قرار داشته و ابلاغ نهایی نمی‌شود؟ اذعان کرد؛ یکسری ایرادها بر اساس زمینه‌های مورد نظر وزارت راه و شهرسازی و نیز شورای عالی بر طرح وارد است؛ اما برای اینکه در زمان صرفه‌جویی شود طرح به استان بازگردانده نشده بلکه ایرادات مستقیماً توسط شورای عالی با مشاور تهیه طرح در میان گذاشته شده تا نسبت به مرتفع کردن آن‌ها اقدام کند.

در ادامه استاد شهرسازی نیز درخصوص آخرین وضعیت طرح جامع شهری همدان گفت؛ این طرح بالاخره با اما و اگرهای بسیار و ایرادات و نواقص به شورای عالی شهرسازی ارسال شد؛ آن‌ها نیز با در نظر گرفتن برخی اصلاحات، طرح را تصویب کرده اما هنوز ابلاغ نکرده‌اند؛ زیرا هنوز اصلاحاتی که مد نظرشان بوده رفع نشده است.

حسن سجاذاده ادامه داد؛ ازجمله اصلاحات این بود که مقدار محدوده شهر را از آنچه که مشاور پیشنهاد داده کمتر درنظر بگیرند اما این اتفاق و سایر اصلاحات مشابه خواسته را شاهد نبوده‌ایم پس فعلاً قابلیت ابلاغ ازسوی شورای عالی را ندارد.

وی در پاسخ به این سؤال که طبق آخرین بررسی که درخصوص طرح ارسالی به شورای عالی داشتید، به‌نظر شما مهم‌ترین ایرادات وارده بر این طرح چیست؟ گفت؛ واقعیت این است که طرح بسیار ناقصی بود و همچنان هست زیرا در تهیه و تدوین آن مطالعات عمیق و دقیقی در حوزه‌های مختلف صورت نگرفته بود، اعم از مطالعات اجتماعی، اقتصادی و غیره.

این استاد دانشگاه ادامه داد؛ در بسیاری موارد واقعاً در خصوص مالکیت زمین، توجه به مباحث زیست‌محیطی، موضوع بحران آب و بسیاری مسائل دیگر شاهد نادیده انگاشته شدن

این موارد در طرح بودیم.

سجاذاده تأکید کرد؛ من به جرأت می‌توانم بگویم وجود و ابلاغ این طرح موجب ضرر، زیان و خسران زیادی برای شهر خواهد شد. چراکه چالش‌های بسیاری دارد که ازجمله آن می‌توان به دست‌اندازی‌های خاص به برخی از منابع طبیعی شهر و همانطور که پیش‌تر عنوان شد در نظر نگرفتن مالکیت زمین اشاره کرد.

وی با اشاره به اینکه در این طرح، شهر عموماً

از تقاطعی توسعه داده‌شده و یا در آن معبر با

عرض بسیار، بالا کشیده شده که در آن شاهد

وجود اراضی مرغوب کشاورزی هستیم، اذعان

کرد؛ مثلاً کمربند سبزی که با یک عرض بسیار زیاد

نمی‌دهد، موجب سوداگری بیشتری در

مالکیتی در آن آورده‌شده یقیناً اجرای آن را با

مشکل مواجه خواهد کرد.

این استاد شهرسازی با ابراز اینکه بعید می‌دانم حتی پنج تا ۱۰ درصد این طرح عملیات قابلیت اجرایی داشته باشد، اذعان کرد؛ چون منابع مالی که برای اجرای این طرح لازم است اصلاً دیده نشده، همین باعث توسعه بیشتر حاشیه‌نشینی، فقر شهری و تبعیضات اجتماعی و اقتصادی بسیاری در آینده خواهد شد.

سجاذاده اظهار کرد؛ به عبارتی اجرای این طرح این قطب‌بندی شهری که ما امروز در همدان داریم تشدید خواهد کرد زیرا ملاحظاتی که در این زمینه بایستی دیده می‌شد دیده نشده است.

وی با اشاره به اینکه طبق آمارها جمعیت همدان ساکن است و به عبارتی ما رشد جمعیت آنچنانی نداریم ولی در طرح جامع دوستان به بهانه اینکه قیمت زمین بالاست و به‌دنبال آن هستند که از طریق توسعه افقی منجر به کاهش

قیمت زمین شوند، دست به گسترش بی‌قاعده شهر زدند گفت؛ این در حالی است که این امر هیچ اثری ندارد زیرا تجربه نشان داده که توسعه‌های افقی بدون مطالعه نه‌تنها قیمت زمین را کاهش نمی‌دهد بلکه موجب سوداگری بیشتری در مناطق توسعه‌یافته جاهایی می‌شود که خود طرح جامع پیش‌بینی کرده است.

وی افزود، متأسفانه هیچ‌گاه راه‌حل‌های منطقی که در این دنیا در حال اجرا است مدنظر نیست در حالی که اگر قرار باشد ما به توسعه‌های جدید به‌صورت متصل و منفصل فکر کنیم و یا آن را مطرح و دنبال کنیم، باید چشم‌انداز و برنامه داشته باشیم.

این طراح شهری با بیان اینکه مهم‌ترین چالش این دوره این بود که هیچ چشم‌اندازی برای طرح دیده نشده یعنی صرفاً یک طرح کالبدی ترافیکی و فیزیکی است اذعان کرد؛ اگر محور توسعه همدان گردشگری است آیا پیوسته‌هایی برای آن در نظر گرفته شده یا اینکه اگر شهر سبز پایدار است آیا مؤلفه‌های لازم در این طرح وجود دارد؟ طبق مشاهدات و بررسی‌های من قطعاً دیده نشده، خط‌کشی‌هایی در این طرح هست که به جرأت

می‌توانم بگویم بعضاً مشاور از محل آن‌ها بی‌اطلاع است زیرا از نزدیک آن را ندیده است.

سجاذاده، ادامه داد؛ برای مثال در حال حاضر یک معبر ۳۶ متری کنار روستای حسن‌آباد در نظر گرفته شده که به سمت دانشگاه کشیده و از آن به‌عنوان کمربند سبز شهری یاد می‌شود، در عمل وقتی به اجرای این پروژه فکر کنید به هیچ هم محل را ندیده باشد چراکه در این منطقه با تعداد بسیاری از ساختمان‌های مسکونی و اراضی کشاورزی مرغوب مواجهیم که به لحاظ منابع مالی یقیناً امکان تملک آن‌ها به هیچ وجه ممکن نیست.

وی ادامه داد؛ از همه مهم‌تر اینکه این طرح با توسعه پایدار شهر همدان در بعد توسعه اجتماعی، فرهنگی و گردشگری هیچ نسبتی ندارد و به همین دلیل به‌نظر می‌رسد که وجود آن در شرایط فعلی شهر تأثیر خاصی ندارد و صائب‌که در صورت تحقق، جز فقر شهری، حاشیه‌نشینی در شهرها و از بین بردن زمین‌های بکر کشاورزی و منابع طبیعی، برای شهر دستاورد چندانی به‌دنبال نخواهد داشت.

این استاد دانشگاه با اشاره به اینکه من

همچون تغییرات آب‌وهوایی کمک کنند.

■ چالش‌ها و راه‌حل‌های راه‌اندازی مشاغل کوچک

راه‌اندازی کسب‌وکارهای کوچک در شهرهای نوظهور بدون چالش نیست؛ اجاره بالا، نیاز به سرمایه و رقابت با شرکت‌های بزرگ می‌تواند رونق کسب‌وکارهای کوچک را دشوار کند. با این حال، شنیدن استراتژی وجود دارد که شهرها می‌توانند برای غلبه بر این موانع اتخاذ کنند.

نخستین راهکار ارائه مشوق‌ها و حمایت‌های مالی همچون کمک‌های بلاعوض، وام‌های کم‌بهره و مشوق‌های مالیاتی برای کمک به این کسب‌وکارها برای شروع و رشد است. شهرها می‌توانند با کاهش بار مالی، کارآفرینان بیشتری را به این بازار سوق دهند. ارائه فضاهای تجاری مقرون‌صرفه از دیگر استراتژی‌های شهری برای تشویق کارآفرینان به راه‌اندازی کسب‌وکار است که این کار را می‌توان از طریق مقررات منطقه‌بندی، مشارکت با توسعه‌دهندگان و استفاده مجدد از ساختمان‌های بدون استفاده انجام داد.

فراهم کردن دسترسی به برنامه‌های مربیگری و رویدادهای شبکه‌ای می‌تواند به صاحبان کسب‌وکارهای کوچک کمک کند تا دانش و ارتباطات لازم برای موفقیت را به دست آورند. مشارکت با انجمن‌های تجاری محلی و اتاق‌های بازرگانی می‌تواند این فرصت‌ها را تسهیل کند. شهرها می‌توانند کمپین‌هایی را برای تشویق ساکنان به حمایت از مشاغل محلی راه‌اندازی کنند زیرا برجسته کردن مزایای خرید محلی منجر به تغییر رفتار مصرف‌کننده و افزایش فروش مشاغل کوچک می‌شود.

ساده‌سازی فرآیند نظارتی و کاهش تشریفات اداری در شهرهای نوظهور برای راه‌اندازی و اجرای یک کسب‌وکار می‌تواند موانع موجود را برطرف کند. به‌عنوان نمونه‌ای از کمک‌های شهری به مشاغل محلی می‌توان به برنامه مادربد اشاره کرد که برای نخستین بار کمپین بازاریابی و معرفی مغازه‌های قدیمی را برای رونق کسب‌وکارهای محلی به راه انداخت.

■ کمپین فروش مصنوعی برای رونق مشاغل محلی در مادربد

شورای شهر مادربد اسپانیا از سال ۲۰۰۶ به‌منظور حمایت از مشاغل محلی، طرح نصب تابلوهای اطلاعاتی را در اماکن مختلف شهر که بیشتر مکان‌های تاریخی نمادین و هویت مادربد هستند، راه‌اندازی کرد. این تابلوهای خیابانی توجه مردم محلی و گردشگران را به حضور مشاغل قدیمی جلب و آنها را به حمایت از این مشاغل تشویق می‌کند. راه‌حل مبتکرانه دیگری

شهر

حمایت از کسب‌وکارهای محلی لازمه رونق شهری

که در این طرح ارائه شد، نصب کدهای QR مربوط به این مشاغل در ایستگاه‌های اتوبوس است که کاربران با اسکن آن‌ها به وب‌سایت اطلاعاتی بافت تجاری و خدماتی شهر متصل می‌شوند.

سال گذشته شورای این شهر با هدف تقویت راهکار پیشین، نخستین کمپین بازاریابی و معرفی مشاغل محلی را با کمک هوش مصنوعی راه‌اندازی کرد که می‌توان گفت یک طرح ابتکاری در حمایت از کسب‌وکارهای کوچک است. این کمپین به کمک ابزار هوشمند دیجیتال، چهار ویدئوی تبلیغاتی تولید کرده است که نشان‌دهنده سیر تکامل سبک زندگی، پوشش شهروندان و تحول سبک‌های مد و پوشاک در ۱۰۰ سال گذشته است.

■ توسعه کشاورزی شهروندی؛ پیوندی بین شهروندان و اقتصاد کشاورزی محور در بروکسل و پاریس

یک شرکت نوآفرین بلژیکی با حمایت مقامات ارشد، اقدام به تقسیم پشت‌بام‌های متروکه و زمین‌های خالی در بروکسل کرده است تا ساکنان بتوانند در این فضاها محصولات کشاورزی و درختان میوه پرورش دهند. این شرکت مسئولیت کاشت محصولات را بر عهده دارد، در حالی که نگهداری، برداشت و فروش به عهده خود شهروندان است. برای تسهیل این فرآیند، نرم‌افزاری روی گوشی‌های هوشمند کشاورزان نصب می‌شود که زمان آبیاری و برداشت محصولات را به آن‌ها یادآوری می‌کند. در سال‌های اخیر، دسترسی مردم بروکسل به سبزیجات تازه کاهش یافته است و این امر موجب شده تا گروهی از کارکنان بزرگ‌ترین مدرسه آشپزی شهر به فکر پرورش محصولات با کمک شهروندان در فضاهای خالی اطراف خود بیفتند. با این حال، آن‌ها با چالش‌هایی از جمله کمبود زمان مواجه بودند. این چالش‌ها باعث شد تا شرکت نوآفرین بلژیکی تصمیم به برگزاری کارگاه‌هایی برای آموزش پرورش محصولات کشاورزی بگیرد.

پس از اتمام دوره‌های آموزشی، شهروندان با نظارت مستقیم کارکنان، سبزیجات و میوه‌ها را در فضاهای خود پرورش می‌دهند و اکنون این اقدام به نوعی اقتصاد محلی و شهروندی تبدیل شده است. افرادی که فضای کافی ندارند، می‌توانند از پشت‌بام‌های متروکه استفاده کنند. این شرکت نوآفرین تنها به بروکسل محدود نشده و فعالیت‌های مشابهی را در پاریس آغاز کرده. در اینجا نیز ساکنان می‌توانند با مراجعه به مرکز مربوطه، برای آموزش کشاورزی ثبت‌نام کنند و کسب‌وکار محلی خود را به راه بیندازند.